

Innledning på AUF's ideologi- og miljøkonferanse, Folkets Hus, Oslo, 2. oktober 1993

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

De viktigste miljøutfordringene

Det er hyggelig å kunne starte med å gratulere hverandre med valget. Resultatet gir inspirasjon for det videre arbeide. Valget var en støtte til oss som ønsker samfunnsstyring og fast kurs.

Gjennom de neste 4 år er det våre visjoner som skal prege utformingen av framtiden. Vi har fått styrket tillit i posisjon. Forståelsen av at styring er viktig er trengt gjennom. Vi merker det på folks holdninger. Vi kan i dag se det som en kuriositet at man på høyresiden i norsk politikk for noen år siden forsøkte å trekke sosialdemokratiets framtid i tvil. Og for den del at SVs Stein Ørnhøi i valgkampen erklærte at nå ville SV overta den ledende rolle på venstresiden etter et utspilt sosialdemokrati.

1980-årene ble en høytid for høyrekrefter i mange andre land. Mangel på styring ble faktisk sett på som et mål i seg selv. Tilfeldighetene skulle råde. Reagan ble valgt til president på et anti-styringsprogram. Thatchers Storbritannia bekjente seg til en ultraliberalistisk tenkning som var utviklet av amerikanske økonomer. Flere land forsøkte seg på en såkalt dynamisk skattepolitikk, men det som utviklet seg mest dynamisk var de offentlige underskudd og arbeidsledigheten.

For det ble ikke slik at de konservative regjeringene brukte mindre penger. Pengene ble brukt på mange unødvendige områder som avsindig kostbare rustningsprogrammer. Mens dette pågikk visste mange at Sovjetunionen var i ferd med gå i oppløsning

innenfra. Rustningsutgiftene var ikke nødvendige. Mange viktige offentlige oppgaver ble forsømt. I dag er den sosiale og politiske regning på bordet. President Clinton ble valgt for å styre. Våre britiske partikolleger har vinden i ryggen. Det blir lagt merke til hos våre søsterpartier ute i Europa at vi har vunnet et valg i Norge. Vi opplever i dag et stadig tettere samarbeide mellom sosialdemokratiske partier i Europa om felles målsettinger.

Og hvorfor vant vi? Hvorfor blir andre sporet til innsats av vår framgang? Noen har sagt at de ikke kjenner seg igjen i partiet. Det er da heller ikke meningen. Vi er et parti i stadig fornyelse. Det er framtidens problemer og muligheter vi er engasjert i. Det er visjonene framover som skal lede oss. Vi er i stand til fornyelse og forandring, og vi medgir at det er det vi vil, at det er helt nødvendig at vi fornyer oss og forandrer oss.

Det klassiske bildet av det kapitalistiske system, med eiere som sitter og bestemmer, og arbeidstakere som kjemper for innflytelse over sin egen situasjon, - det kjenner vi og det har vi vært med på å omforme i vårt land.

Det samfunn vi skal styre framover vil preges av at dette bildet etterhvert endres. Vi vil se at eiersiden i det private næringsliv blir mer anonym. I en rekke land er offentlige og private pensjonsfond i ferd med å bli en stadig viktigere eier i næringslivet. Grensene mellom offentlige og private institusjoner blir etterhvert mindre tydelige.

Folketrygdfondet, store private forsikringsselskaper og banker, alt dette er viktige institusjoner for hvert enkelt land. Bruken av samfunnets samlede ressurser er sterkt avhengige av beslutninger som treffes av ansatte både i privat og offentlig sektor. Derfor må politikken peke ut retninger, sette rammer og bruke et langt videre spektrum av virkemidler enn før.

I vår verden er vi kommet langt i å kunne tilfredsstillе menneskenes materielle behov. Men det er en lang rekke behov som er ikke-materielle som verken nås av frie markeder eller av gode ønsker. Det helt overordnede fellesbehov som avtegner seg for resten av 90-årene er kampen for miljø og utvikling, for bærekraftig utvikling i hvert enkelt land, og for større solidaritet over grenser og generasjoner. Denne kampen vinnes ikke ved at hver og en sitter på sin tue. Bærekraftig utvikling i ett land og ikke i andre er ikke mulig slik vi nå er avhengig av hverandre og vevet sammen på tvers av landegrensene.

Den belastning et land utsetter det globale miljø for er et resultat av folketallet, forbruksmønsteret og den teknologi som brukes i produksjonslivet. Men se etter hjemme hos dere selv, hvor mye av det vi bruker hver dag som er produsert i andre land. Alene kan vi ikke styre hvordan andre land bruker og forbruker naturressurser, men vi kan ha et ord med i laget gjennom mer forpliktende internasjonalt samarbeid. Og da er det slik at vi må være rede til å trekke opp en ny kurs.

For 4 år siden vedtok 25 stats- og regjeringssjefer en erklæring i Haag som tok til orde for mer overnasjonalitet i internasjonalt miljøsamarbeid. Vi ser at det går tregt når landene ligger og vokter på hverandre for å verne om den kortsiktige konkurranseevnen. Vi vil organisere verdenssamfunnet bedre for å kunne fatte viktige miljø- og utviklingspolitiske vedtak. Behovene gjør seg gjeldende over regioner, verdensdeler, kontinenter, men den politiske organisering ut over nasjonalstaten er i dag alt for dårlig.

Det er idag bare EF som i prinsippet har så sterke virkemidler til rådighet at det begynner å likne på noe. Men heller ikke EF er noen utpreget miljøfortropp ennå. På noen områder ligger EF foran, på andre ligger de bak oss. EF-landene er også sterkt opptatt av konkurransen fra Japan, hele Stillehavsregionen, og USA, og dermed er det en fare for at

alle blir alles gisler.

Lyspunkter i bildet er bl.a. den globale læreprosess som kom ut av forberedelsene til Rio-konferansen. Internasjonalt miljøpolitisk arbeid, ikke minst i FN, har lenge vært behandlet som mindre viktig enn f.eks. rustningskontroll. År etter år har vi hørt de store landene tale i FN uten at miljø er nevnt med et eneste ord eller i beste fall har fått en pliktmessig kort omtale.

Norsk og nordisk sosialdemokrati har bidratt til selve den ideologiske utvikling gjennom arbeidet i Palmekommisjonen og verdenskommisjonen for miljø og utvikling. Men den praktiske oppfølging har gått alt for langsomt, selv om flere og flere erkjenner at uten miljø, uten demokrati og uten en mer rettferdig fordeling, uten alt dette, så har verdensfreden trange kår.

I de såkalte rike land kan vi skape illusjoner om at det er mulig å stenge problemene ute, men en slik global strutsepolitikk vil bare øke den regning som en dag kommer på bordet, og da kan det være for sent. Det finnes ikke dekning. Kontoen av kapital av naturressurser vil bli overtrukket.

En stadig økende befolkning - 6 milliarder om noen år og kanskje det dobbelte midtveis i neste århundre vil kreve en verdensøkonomi som er 5 til 10 ganger så stor som idag om verdens befolkning skal få dekket sine rettmessige behov, hvis vi fortsetter med dagens forbruksmønstre.

En slik framtid vil være en global ressurskatastrofe. Det vil være helt umulig å fortsette som hittil. Det erkjenner stadig flere mennesker. Det gledelige er at også USAs nye lederskap har forstått dette. Det var et ekte engasjement i stemmen til president Clinton da han i FN snakket om miljø, og om at 35 000 barn dør hver dag av årsaker som kunne vært forhindret.

I min samtale med vise-president Gore trakk han selv fram en ny avtale mellom administrasjonen og den amerikanske bilindustri om utvikling av mer miljøvennlige biler, og jeg benyttet anledningen til å fortelle ham at regjeringen vil holde en konferanse i Norge tidlig i 1994 om endringer av produksjons- og forbruksmønstre i industrilandene, og at vi ønsket at amerikanerne skulle engasjere seg sterkt i dette.

Valget må ha vært en særlig inspirasjon for AUF. De mange unge og nye representantene i Arbeiderpartiets stortingsgruppe, vil sette preg på det politiske arbeidet. Jeg har merket meg at noe av det de nye representantene har felles er det store engasjementet for miljø.

Jeg har registrert påstanden om at miljøpolitikken var fraværende i valgkampen. Det var den ikke, men den ble ikke så fokusert som i valget for fire år siden. Da nærmest kappløp de forskjellige partiene svært så lettvtint om å fremme de mest ambisiøse målene for miljøpolitikken. Det som manglet var hvordan målene skulle oppnås - og hvordan vi skal forene visjoner og handlekraft - var det derimot mindre diskusjon om.

På samme måten som det ikke finnes noen enkle snarveier for å bekjempe arbeidsløsheten, finnes det heller ingen enkle løsninger på de grunnleggende spørsmål om miljø og utvikling. Miljøet påvirkes av det enkelte lands utviklingsnivå og er så nøye knyttet til det økonomiske liv at omfanget av en global snuoperasjon blir svimlende. I vårt eget land opplever vi at mens små investeringer ga store forbedringer før i tiden så er det nå de store investeringene som gir de små forbedringene. Dette henger sammen med at vi har gjennomført mye. Det betyr at vi nå må sørge for å få mest mulig ut av hver enkelt miljøkrone. Dette betyr igjen at miljøvern som faglig utfordring blir mer krevende.

Krevende og alarmerende, for de globale utviklingstrekk skremmer. Det har vært alt for lett å utsette viktige

beslutninger så lenge velgerne og regjeringene i mange land ikke med egne øyne kan se truslene, og fordi mediabildet i mange land gir flimrende inntrykk av virkeligheten. 2 minutter på Dagsrevyen regnes som mye. I mange land varer et fjernsynsinnslag kanskje 30 sekunder før man haster videre. Vi ser ikke klimatruslene, ørkenspredningen, befolkningsveksten eller alle følgene av fattigdom.

Ett er sikkert: På dette feltet er vi helt avhengig av forpliktende internasjonale regler og samarbeid. Vi har bare en klode. Her skal vi leve sammen, alle nasjoner og folk. Men noen har større ansvar enn andre for tingenes tilstand, og noen har bedre forutsetninger enn andre til å føre an og være pådrivere. Vi - i de industrialiserte landene - må gå foran. Vi sosialdemokrater - som er vant med å ta politisk ansvar og finne nye løsninger - må se det som vår oppgave å vise vei.

Kløften mellom den rike og fattige verden øker. Kløften mellom de som har utdannelse og de som ikke har det øker. Kløften mellom de med muligheter og de for hvem alt synes umulig øker også. Verden er urettferdig innrettet og vi har ikke rett til å akseptere at slik er det.

Flere dør på grunn av mangel på mat og underernæring. Flere mennesker er på flukt bort fra krig og terror. Miljøproblemene griper om seg - ikke bare i den 3. verden. Vi blir stadig sterkere minnet om de miljøfarer som ligger i det tidligere Øst-Europa. De er blitt synlige for oss og er svært alvorlige.

Det er nødvendig at den rike verden fortsetter å gi bistand til den fattige verden. De fleste i den rike verden gir altfor lite. Vi må gjøre de fattige landene i stand til å stå på egne bein - til å løse fattigdomsproblemene og miljøproblemene selv. Da må vi dele våre kunnskaper og vår teknologi med dem. Ikke for at de skal plyndre ut sine egne naturressurser, men for at de skal kunne nyttiggjøre dem til beste for seg selv og kommende generasjoner.

Bistandspolitikken må suppleres med nye initiativ for å få til en bedre omfordeling i verden og framfor alt å slippe u-landa sterkere til på våre markeder slik at de selv kan arbeide seg ut av uføret. La menneskene i u-landene bli stilt i stand til å arbeide med utfordringene selv.

Rettferdig fordeling internasjonalt krever at vi har spilleregler for handelen mellom landene. Det foregår for tiden avgjørende forhandlinger i GATT - forhandlinger som i første rekke dreier seg om kjøreregler og reguleringer av handelen. Dette gjelder ikke minst på området matvarehandel som er helt sentralt for u-landene.

Mange u-land klarer ikke å produsere mat til sin egen befolkning. Ofte er prisene på subsidierte matvarer så lav at u-landenes egen produksjon ikke blir lønnsom. Selv om bøndene der har lave kostnader, klarer de ofte ikke å konkurrere med i-lands-importen. Samtidig gir våre strenge importreguleringer dem liten mulighet til å komme til på våre markeder.

Resultatet, i Afrika og i Latin-Amerika, er at stadig flere ikke klarer å få tilstrekkelig utkomme av sitt arbeid på landsbygda, og drives til slumområdene i storbyene. Sjansen for å få gjort noe med dette ligger i forhandlingene i GATT. U-landene slutter samstemt opp om disse forhandlingene. Det bør vi her i landet også gjøre.

Vi i den rike verden har også mange uløste oppgaver. Selv om det også i vårt land er mange som sliter med å få endene til å møtes, er det ikke først og fremst flere materielle goder vi mangler. De fleste av oss har så vi greier oss. Noen få har et eventyrlig forbruk. De store utfordringene i politikken framover blir å bedre kvaliteten på samfunnet vårt. Hva som er et godt liv, finnes det sikkert like mange meninger om som det finnes folk. Likevel tror jeg det finnes noe de fleste vil kunne enes om. Tid for fellesskap og omsorg for hverandre er noe vi bør legge mer vekt på og legge bedre til rette for i samfunnet vårt. Den andre utfordringen blir å få til en bedre

utvikling når det gjelder miljøet.

Vi har oppnådd mye i den nasjonale miljøpolitikken. Men er det ett område der det så absolutt ikke går an å hvile på laurbærene, så er det her. Å redde vår jord, å sørge for at de kommende generasjoner kan se framtida tryggere imøte, krever ikke bare at miljøpolitikken står langt oppe på den politiske dagsorden. Miljøpolitikken må også være en del av all annen politikk. Hensynet til miljøet må med i enhver beslutning.

Jeg valgte å si det slik i Rio på FN's miljøkonferanse i fjor: Det som skjer med verdens utvikling nå, er at vi setter våre barns framtid i pant. Vi forbruker ressurser på bekostning av de kommende generasjoner. Vi bruker for mye -både i den rike og fattige verden - på rustninger og for lite på investeringer i våre barns framtid. Det er store klasseforskjeller også i u-landene og det skjer opprustning der også.

Arbeiderpartiets miljøvernpolitikk har som overordnet mål å fremme en bærekraftig utvikling på tvers av sektorer og interessegrupper, og over landegrensene. I bunnen ligger et klart verdivalg om at vi skal sikre alle mennesker retten til ren mat, rent vann, ren luft, til utdanning, arbeid, bolig, helse, kulturell identitet, fred og sikkerhet.

Fortsetter vi som før vil vi uvegerlig bruke flere naturressurser enn det vi får tilbake i årlig tilvekst. De neste generasjonene vil bli det store gjeldsofferet hvis vi tar for mye ut av denne fellesformuen. Derfor er endring av den økonomiske vekstens innhold en overordnet og sektorovergripende målsetting som vi skal forfølge videre. Vi er i en overgangsfase i utviklingen. Våre nåværende forbruks- og produksjonsmønstre er ikke bærekraftige.

Noen mener, sikkert også mange av dere, at bare vi får stoppet den økonomiske veksten, bare vi får redusert forbruket; ja, så vil det også bli bedre for miljøet. Men så enkelt er det ikke.

For det første krever omlegginger at det blir investert. Gammelt og forurensende produksjonsutstyr skal erstattes av nytt og miljøvennlig. Vi kan ikke se for oss en framtid uten transport, men vi kan se for oss at framtidens transportløsninger blir mindre ressurskrevende. Vi kan se for oss at forbruket av naturressurser går ned, men ikke at investeringer i utdanning, helse og eldreomsorg stopper opp. Derfor er det vekstens innhold som må andres. Hvis vi tar dagens økonomiske liv, og tenker oss mer av det samme inn i framtida, ja da går det galt. Ikke minst går det galt når de virkelig folkerike landene nærmer seg vårt nivå i levestandard.

Verdens fattigdom er kanskje den største trusselen vi står overfor i arbeidet for bærekraftig utvikling. For flertallet av jordas befolkning er en bærekraftig utvikling utenkelig uten økonomisk vekst. Fattigdommen er ikke bærekraftig. Bare vekst i utviklingslandene kan utrydde fattigdommen. Bare vekst kan skape ressursene som trengs for å legge om kursen i bærekraftig retning. Men utviklingslandene må ikke gjøre våre feil om igjen. De må ikke gå gjennom våre utviklingsstadier slik de var for 20 og 30 år siden.

Nå ser vi at Kina og India opplever en nesten to-sifret vekst. Hvis ikke den beste teknologi blir tilgjengelig, hvis ikke energiforbruket endres - da vil problemet med sur nedbør i Norge bli for småting å regne hvis regn sur som eddik skal etse opp Brasils regnskog, Malaysias rike jordsmonn eller Kinas beitemarker.

Men heller ikke i den rike del av verden er nedgang i den økonomiske veksten noen løsning på vår tids store utfordringer. Vest-Europa opplever nå det største økonomiske tilbakeslaget siden den andre verdenskrig. Veksten har ikke bare stoppet opp. I mange land, og faktisk også i Tyskland som vi har regnet for å være en økonomisk stormakt, går den

samlede produksjonen nå ned. Dermed øker arbeidsledigheten kraftig. Ifølge de anslag som ekspertene og prognosemakerne har gjort for åra framover, vil den totale ledigheten i de vestlige industrilandene kunne komme opp i så mye som 36 millioner mennesker i 1994. Bare i Vest-Europa alene er det tale om rundt 23 millioner personer uten arbeid.

Dette fører til at de sosiale problemene øker, og det oppstår etniske konflikter, opptøyer og rasehat. En slik utvikling skaper dårlige vilkår også for å få bukt med miljøproblemene. Miljøbudsjettene taper i kampen mot større sosial- og trygdebevilgninger. Det skapes rom for kortsiktige og lettvinte løsninger som sjelden stemmer over ens med kravene til en bærekraftig utvikling.

Det er denne utviklingen vi må bryte. Da må vi trekke lasset sammen, både her hjemme og ute i det internasjonale samfunnet. Det er derfor vi gjennom ulike internasjonale organer har tatt initiativ til en samordnet politikk som kan få utviklingen inn på et bedre spor. Sammen med sosialdemokrater i andre land har vi foreslått en felles satsing for økte investeringer i miljø, utdanning og samferdsel. En slik satsing vil skape økonomisk vekst, men det er en vekst med et innhold som ikke skal gå på bekostning av miljøet.

Vår linje - solidaritetsalternativet - som er vedtatt av landsmøtet og lagt til grunn for vårt langtidsprogram, vil skape økonomisk vekst. Anslagene på veksten i bruttonasjonalproduktet ligger på rundt 2 prosent pr. år de første 10 åra. Deretter er veksten anslått til noe over 1 prosent pr.år. Men så er det viktig å understreke: Disse framskrivningene bygger på at vi skal få til vekst ved å bruke den menneskelige kunnskap bedre og organisere det vi driver på med bedre. 2/3 deler av den veksten vi ser foran oss, skyldes nettopp dette. Det betyr at en mindre del av veksten kommer

gjennom uttak av naturressurser og bruk av realkapital. På denne måten har vi lagt til grunn at vekstens innhold vil endre seg.

Slik vil det være mulig å kombinere økt vekst med en tilfredsstillende utvikling når det gjelder miljø. Langtidsprogrammet beskriver en utvikling der det regnes med at utslippene og forurensningene går ned i perioden fram til år 2030, til tross for den økonomiske veksten.

Vi trenger også den økonomiske veksten for å få ned budsjettunderskuddene. Alternativet vil være kraftige kutt i de offentlige utgiftene eller store skatteøkninger også for folk flest.

Det er viktig å ha klart for seg at når vi sier vekst, så mener vi ikke å sette gangetegn bak dagens forbruksmønstre eller den måten produksjonslivet drives på i dag, for det er jo ikke bærekraftig.

Jeg vil nevne et par eksempler for å illustrere det. I større og større grad brukes nå gamle biler i produksjonen av nye. En slik gjenbruk utgjør nå en større del av kostnadene ved bilproduksjon enn selve produksjonen av den nye bilen. Dette er et godt tegn på at material-økonomien er i ferd med å avløses av en kreativitetsøkonomi - resirkulering. Det gir lavere miljøbelastning som resultat.

Et annet eksempel er sammensetningen av energiforbruket. Energiregnskapet som utarbeides av Statistisk Sentralbyrå ble nylig publisert. Det viser at om lag 55 prosent av det totale innenlandske energiforbruket nå baserer seg på fornybare energikilder. For 10 år siden var andelen 45 prosent. En større del av energiproduksjonen skjer gjennom produksjon av fjernvarme og deponigass.

Særlig innen miljøbevegelsen er det mange som har reagert på

noe som står om utviklingen i Regjeringens langtidsprogram. Ifølge beregninger der kan det private forbruket bli fordoblet i Norge i løpet av 40 år. Og da spør mange: Er det mening i dette og hvor er det blitt av visjonen om det bærekraftige samfunn?

Det er viktig å ha klart for seg at disse beregningene ikke er en prognose for hva som vil skje, og det er heller ikke Regjeringens mål. Derimot er de et forsøk på å samle og systematisere den informasjon vi har pr. i dag for å se hvordan landets økonomi kan utvikle seg under visse forutsetninger.

Vi forutsetter at flere mennesker enn i dag vil være i jobb de kommende år. Det er jobb nr. 1 for oss. Full sysselsetting vil kreve nærmere 200.000 flere arbeidsplasser inn i det neste århundre. Flere i arbeid, gir flere større inntekt, noe som også gir grunnlag for vekst både i det offentlige og private forbruket. Videre vil det skje en ytterligere inntektsutjamning mellom yrkesaktive og voksende gruppa av pensjonister. De samlede pensjonsutbetalingene vil øke kraftig på grunn av økte tilleggspensjoner og en aldrende befolkning. Dette vil gi økning i det totale private forbruket.

Men i tillegg til det illustrerer Langtidsprogrammet at hver enkelt person også vil kunne få en viss vekst i sitt private forbruk. Vi har lagt bestemte mål for den 4 års perioden vi nå går inn i. Der er det ikke lagt opp til særlig realvekst i den enkeltes inntekter. Men hvordan forholdet mellom privat og offentlig forbruk skal være utover i det neste århundre, blir det opp til de politikere som da styrer å påvirke.

I denne debatten er det viktig å ha klart for seg hva som regnes som privat forbruk og hva som regnes som offentlig forbruk eller fellesforbruk. Når vi snakker om privat forbruk tenker mange på materielle ting som biler, kjøleskap og videomaskiner. Det vil si ting som mange mener vi har nok av i

samfunnet vårt. Men privat forbruk er også det vi som brukere betaler for barnehageplassen og sykehjemsplassen. Det er det vi betaler for når vi går på rocke-konsert eller overnatter på Turistforeningens hytter. Det er bøkene vi kjøper og det er det vi betaler for teaterbilletten. Det er det vi betaler for joggeskoene og fjellanorakken. Det er det vi betaler for trikkekortet og Interrail-billetten.

Fra 1987 til 1992 økte det offentlige forbruket i Norge med 13 prosent. Derimot var det private forbruket lavere i 1992 enn i 1987. Og om vi sammenlikner oss med andre vestlige industriland, har vi et offentlig forbruk som regnet pr. hode er høyere enn gjennomsnittet, mens det private forbruket hos oss er lavere.

Og ser vi nærmere på det private forbruket, ser vi at det har skjedd store endringer i sammensetningen. Går vi tilbake til 1980 vil vi se at det private vareforbruket bare har økt med 7 prosent, mens veksten i det private tjenesteforbruket har vært på over 40 prosent. En krone i tjenestekonsum betyr langt mindre globale og lokale miljøskader enn en krone i varekonsum.

Hadde vi ikke i disse åra hatt økonomisk vekst, ville det ikke vært mulig å øke det offentlige forbruket og det private tjenesteforbruket så mye som vi har gjort. Det er derfor ingen motsetning mellom økonomisk vekst og et kvalitativt bedre samfunn. Det som er avgjørende er hvordan vi skaper veksten og hvordan vi bruker og fordeler den. Dagens vekst bygger på et lavere energiforbruk, selv om vi fortsatt bruker for mye energi. Japan - som har mangedoblet den økonomiske veksten - har ikke økt sitt energiforbruk.

Vår strategi for politikken framover, er ikke å måtte velge mellom vekst og vern. Vi skal skape en ny form for vekst, hvor økonomisk virksomhet spiller på lag med - og ikke mot - hva naturen i lengden kan tåle. Det vi står for er en stadig

endring av forbruks- og produksjonsmønstre. Veksten de neste tiårene vil særlig komme i tjenesteproduksjon, og i mindre grad i produksjon av varer. Det betyr at stadig flere av oss vil arbeide innenfor omsorg og helse, i skole, utdanning og forskning, i kultursektoren, med hotell- og restauranttjenester osv. Det er altså ikke en vekst som prioriterer flere og større biler vi tenker oss.

Langtidsprogrammet legger til grunn en slik utvikling. Vi forventer f.eks. at fram til 1997 vil sysselsettingen øke med rundt 80.000 personer. 3/4 av denne veksten vil komme innenfor de tjenesteytende sektorer. Særlig vil det skje i omsorgssektoren.

Ikke noe er mer feilaktig enn når vi blir kritisert av SV for å føre en kald høyrepolitikk ved å skape et samfunn med større forskjeller mellom folk, og et samfunn som ikke tar hensyn til miljøet. Vi klarer jo nettopp det vi kan kalle for det dobbelte grep; vi legger forholdene bedre til rette for næringsutvikling og vekst, samtidig som en større del av befolkningen vil bli sysselsatt i tjenesteytende næringer og utviklingen blir mer bærekraftig.

Det er også viktig å ha det klart for seg at vi ikke bestemmer i dag hvor høyt privat eller offentlig forbruk vi skal ha om 40 år. Hvor stor del av forbruket som skal være privat og hvor stor del som skal være offentlig, er noe Stortinget gjennom skatter og avgifter vil påvirke år for år. Vi kan også velge å ikke øke forbruket ved kort og godt å arbeide mindre. Vi kan redusere arbeidstiden. Men da må vi også velge mindre forbruk - både offentlig og privat - her nytter det ikke å be om å få både i pose og sekk.

Det vi prioriterer de nærmeste årene er å få flere i arbeid. Solidaritetsalternativet legger til grunn en forsiktig vekst i den enkeltes forbruk. Den økte verdiskaping kan derfor ikke brukes til at vi som har arbeid skal få det nevneverdig

økonomisk bedre. Som vi sa det i valgkampen: Vi som har arbeid må vise solidaritet med de som ikke har.

En av de virkelige store utfordringene vi står overfor i miljøpolitikken er å redusere klimadeleggende utslipp. Vi har gjort mye i Norge, og mer må gjøres. Men den virkelig store utfordringen ligger i å få verdenssamfunnet mer opptatt av dette.

Regjeringen har vært svært aktiv i arbeidet med å få etablert en effektiv klimakonvensjon. Som jeg sa ved avslutningen av FNs miljøkonferanse i Rio i fjor, er det en skuffende svakhet ved den konvensjonen som ble vedtatt, at den ikke inneholder tallfestede, tidsbestemte forpliktelser for partene til å begrense utslippene. Nå blir det nye runder når konvensjonen skal fylles med mer konkret innhold.

Våre egne CO₂-utslipp er nå redusert med omlag 5 prosent fra 1989 til 1992. Som kjent har vi en nasjonal målsetting om at utslippet skal stabiliseres på 1989-nivå innen år 2000. Når vi har sagt at denne målsettingen er foreløpig, så er det også slik at dette kan bety at det kan bli aktuelt å justere ambisjonene oppover. Nylig leste jeg en god OECD-oversikt over industrilandenes tiltak og målsettinger. Der kom det klart frem at våre CO₂-avgifter er de høyeste i verden. Nå er det helt avgjørende at andre land følger opp i samme spor, fordi vi er avhengig av deres tiltak og deres teknologi for å komme lengre.

Se bare på forskjellen mellom bensinforbruket pr. innbygger mellom USA og Norge. I gjennomsnitt forbruker hver amerikaner 3 ganger så mye bensin som en nordmann. Noe skyldes nok dette livsstil, men hovedgrunnen ligger nok i våre høye bensinavgifter og vårt godt utbygde kollektivtransportnett. USA har 80 ganger så mange innbyggere som Norge. Tenk om amerikanerne hadde kommet ned på vårt bensinforbruk! Amerikanerne bruker i dag anslagsvis 230 milliarder liter

bensin pr. år. Med samme forbruk som i Norge ville det ha ført til en reduksjon i bensinforbruket med anslagsvis 153 milliarder liter bensin årlig. Som en illustrasjon tilsvarer det langt på vei Norges samlede oljeproduksjon. En slik nedgang ville redusert USAs totale CO₂-utslipp med 13 prosent.

Sur nedbør er og blir et av de alvorligste miljøproblemene her i landet. På det området får vi lide for at andre land ikke gjør jobben. Jeg har levd med dette spørsmålet helt fra den gang vi i Miljøverndepartementet startet arbeidet med å få gjennomslag for den vitenskapelige begrunnelse for utslippsreduksjoner. Det var sånn sett en merkedag da Margaret Thatcher var på besøk i 1986 og ga oss medhold i det vi hadde hevdet med styrke i mer enn 10 år.

Men samtidig med at andre land har løsnet på håndbrekket er de forsurede områdene økt og mer enn fordoblet siden 1980. Så galt er det blitt at vi nå har registrerte skader på fiskebestanden i et område som dekker 86.000 kvadratkilometer, et område som tilsvarer en fjerdedel av Norges areal.

På vår side er de norske svovelutslippene redusert med vel 70 prosent i 1992 i forhold til 1980-nivået. Men for Europa som helhet var nedgangen ikke mer enn 30 prosent i samme periode. Vi regner med at det er behov for en samlet utslippsreduksjon i Europa på 80 prosent i forhold til 1980-nivå så snart som mulig. Skal det bli virkelighet må vi ta i bruk kraftigere lut. Derfor er vi så opptatt av å få til bedre og mer forpliktende internasjonale avtaler.

Regjeringens mål er at en ny svovelprotokoll under ECE-konvensjonen skal kunne undertegnes i november. Dette er det avtaleverk vi begynte å arbeide med i Miljøverndepartementet da jeg var miljøvernminister i 70-årene. Da var vi stae, og vi hadde gjort hjemmeleksa. Først fikk vi en rammeavtale i 1979. Senere har vi fått tilleggsprotokoller som fastlegger stadig strengere forpliktelser. Den nye avtalen vil ta utgangspunkt i

prinsippet om naturens tålegrense. Et viktig spørsmål er også om den nye protokollen skal bygge på krav om bruk av best tilgjengelig teknologi - BAT. Når vi lenge har holdt igjen er det bl.a. fordi vi har vært kritiske til om dette gir mest miljøvern for hver krone - om det er mest kostnadseffektivt. Også her er det resultatene som teller.

I Nord-Norge er det enorme svovelutslippet på Kola, driften av kjernekraftverk og dumping av radioaktivt avfall deler av det nye trusselbildet. Vi håper at den nye miljøavtalen mellom Norge og Russland vil bringe oss over i en mer tiltaksrettet fase innenfor områder som forurensninger i luft, vann og vassdrag, effekter på vegetasjon og jordsmonn, helsevirkninger, havmiljø, radioaktiv forurensning, miljøovervåking, oljevernberedskap og naturvern.

I flere år nå er det arbeidet iherdig med å få løst de store forurensningsproblemene ved nikkerverket i Petsjenga. Lenge har vi opplevd det som frustrerende at man på russisk side ikke har vært istand til å treffe vettuge beslutninger om dette. Vi har arbeidet med flere mulige løsninger, og er fortsatt optimistiske om å få til enighet om en løsning i år. Vi har arbeidet med nye løsninger og nye kostnadsrammer. Dette står ikke på oss, men dessverre på russernes evne til å treffe beslutninger i det uryddige bilde som nå avtegner seg.

Når det gjelder det radioaktive avfallet som er dumpet i Barents- og Karahavet, vil det til sommeren bli gjennomført et nytt felles tokt. Også på dette område vil vi forsette å presse på overfor russiske myndigheter. Vi har ikke fått anledning til å gå dit vi vil med toktet. Så det er et stykke igjen før åpenheten er slik vi må ha den.

AUF mener at vi investerer for mye i veier her i landet og at det fører til økt privatbilisme. Men det er viktig å understreke at vi ikke satser på økt veiutbygging for å øke

privatbilismen. Vi prioriterer samfunnsøkonomisk lønnsomme veiprosjekter fordi vi vil redusere avstander, løse flaskehalser, skape større sikkerhet og ved at energiforbruket pr. transportert enhet kan gå ned. Dette vil også tjene miljøet.

Dessuten er det slik at Norsk veg- og vegtrafikkplan for neste fireårs periode legger opp til en sterkere satsing på gang- og sykkelveger, kollektivtrafikk og miljøtiltak i byområdene. I Norsk jernbaneplan går Arbeiderpartiet inn for en sterk vekst i jernbaneinvesteringene.

Det er mye å ta fatt i på det lokale planet. Vi samarbeider nå med byene Fredrikstad, Kristiansand, Bergen, Tromsø og Oslo med sikte på å utvikle miljøbyer. Den bærende idé er å redusere mange utslipp samtidig og i tillegg satse på nærmiljø, friluftsliv og kulturminnevern. Gjør vi dette har det i praksis vist seg at vi kommer hurtigere til miljømålene enn når alle arbeider hver for seg. I tillegg har det utløst engasjement og ansvarsfølelse i befolkningen og i kommuneadministrasjonene.

Både gamle og nye miljøsynder viser seg i avfallsmengden som er et betydelig problem i de fleste land. De industrialiserte land er i ferd med å drukne i et hav av avfall. Dette vitner om en livsstil og en sløsing med ressurser som krever en omlegging. Her i landet klarer vi å etterlate oss fem millioner tonn avfall i året.

Vår politikk er at næringslivet skal kunne pålegges økt ansvar for gjenvinning eller annen behandling av avfallet fra egne produkter, at kommunene skal pålegges å utarbeide avfallsplaner som skal gi en helhetlig og bedre avfallshandtering, at kommunene kan bli pålagt å innføre sortering av forbruksavfall og at kostnadene med å fjerne avfall skal dekkes fullt ut gjennom renovasjonsgebyrene.

Målsettingen er også at alle kommuner har etablert en mottaksordning for spesialavfall i løpet av året.

Regjeringen vil samtidig bruke miljøavgifter og andre økonomiske virkemidler, som et ledd i en strategi for å nå miljømålene så effektivt som mulig. Slik kan vi hele tiden få mest mulig rensing og naturvern igjen for hver krone som settes inn. Økte miljøavgifter må vi så kombinere med en reduksjon i andre skatter og avgifter, slik at omstillingskostnadene blir minst mulig. Hensikten med å innføre eller utvide bruken av miljøavgifter, må være å vri produksjonsmetoder og forbruk over mot mer miljøvennlige produkter. Arbeidet i Norge med disse spørsmål har vakt betydelig oppmerksomhet i andre land. Vi regnes for å være et foregangsland her.

Enkelte humret litt - ja, noen hånflirte også - da Thorbjørn Berntsen mot slutten av valgkampen sa at en viktig grunn til at miljøpolitikken ikke ble så framtrødende i valgkampen var de positive resultatene vi har oppnådd på dette området i Norge. Men det er ingen grunn til å le av det Thorbjørn sa. Han hadde jo helt rett - vi har oppnådd mye. Og - de lettvinde utspillene slår ikke lenger an hos folk, slik de gjorde for noen år siden.

Jeg håper valgresultatet medfører at vilkårene for en radikal miljøpolitikk er endret. Jeg tror at mange av dem som stemte Senterpartiet er opptatt av miljø- og naturvern. Jeg er ikke alltid like sikker på at Senterpartiet er det.

La oss ta noen eksempler. Senterpartiet har - for å si det mildt - ikke vært noen spydspiss i arbeidet med å opprette nasjonalparker. Hvor var partiet og tilhengerne da vi kjempet for Hardangervidda Nasjonalpark i sin tid, og la grunnlaget for det naturvernet som skulle komme? Her veide omsorgen for grunneiernes interesser mer. Hvor står Senterpartiet når det gjelder barskogvernet? Se på Senterpartiet rundt om i

kommunestyrene når verneplaner behandles. Da er Senterpartiet som regel bremseklossen. Og hvor stod Senterpartiet da vi foreslo en skjerping i nødvergeparagrafen når det gjelder felling av ulv? Jo, Senterpartiet gikk imot.

Det skal bli interessant å se utviklingen i Senterpartiet. Faller Senterpartiet ned på grunneiernes interesser og klarer å dra Kristelig Folkeparti med seg, vil det ikke være mulig å få til en mer radikal miljøvernpolitikk i Stortinget. Men hvis Senterpartiet vil sette miljøverninteressene foran eierinteressene, åpner det for mer interessante muligheter i miljøpolitikken.

Bevaring og bærekraftig bruk av barskog, fjellskog, store sammenhengende fjellområder, kulturlandskap, sårbare arktiske økosystemer, villaks, rovvilt, dyrket mangfold og levende marine ressurser, er viktig. Det er dette som kalles biodiversitet. Norge har ratifisert en konvensjon om dette, og den vil nøye bli fulgt opp.

Den nye landsplanen for nasjonalparker vil bety at nærmere 14 prosent av fastlandsarealet vårt vil bli vernet. Tar vi med Svalbard, vil det vernede arealet komme opp i 20 prosent. Dermed ligger vi godt an i forhold til andre europeiske land.

Planen for vern av barskog i Øst-Norge ble vedtatt i sommer, og planene for Vest-Norge og Nord-Norge kommer i løpet av 1994-95. I desember 1992 vedtok Regjeringen verneplanen for Midt-Norge. Regjeringen vil foreta en gjennomgang av barskogplanen ut fra de erfaringene vi har høstet så langt. Vi vil også se på om arealrammen fanger opp et representativt tverrsnitt av norsk barskognatur, og om planen omfatter de verdiene vi forutsatte at den skulle ivareta eller om vi bør gjøre mer.

Gjennomføringen av Samla Plan og verneplanene for vassdrag betyr at det er satt en stopper for utbygging av 20 prosent av

vårt kraftpotensiale. Vi vil ta vare på det vakre og uberørte som så mange land har så mye mindre av og som hvert år trekker titusener av utenlandske turister til landet.

Til slutt: Vi er inne i en skjebnetime for jorda der hver og en av oss både må vise og ta ansvar for en utvikling som truer med å ta gal retning. Mye er oppnådd, ikke minst i vårt eget land, men det er behov for radikale forandringer om vi skal redde livsgrunnlaget for kommende generasjoner.

I kampen for en bærekraftig utvikling må vi arbeide på flere plan - nasjonalt, regionalt og globalt, fordi det dessverre er slik at selv om det er viktig hva vi gjør her hjemme, så påvirkes både vårt miljø og våre muligheter i framtida så sterkt av hva andre land gjør.

Skal vi og verden gjøre fremgang avhenger det av endringer i forbruk, utviklingen av fornybare og rene energikilder, transportsystemet, den globale fordelingspolitikken og at den økonomiske veksten underordnes naturens egne lover og begrensninger. "Økologien må settes foran økonomien", slik det er formulert i AUFs prinsipprogram.

Jeg vil oppsummere Arbeiderpartiets visjoner for bærekraftig utvikling i 4 punkter:

1. En bærekraftig utvikling forutsetter at alle menneskers evner og skapertrang blir tatt i bruk. Fattigdom må avskaffes, utdanning må bli tilgjengelig for alle og arbeidsløshet bekjempes. Dette krever sterkere internasjonal solidaritet og en mer rettferdig ressursfordeling både i land og mellom land.

2. Ressursbruken og vekstens innhold må forandres. Forbruket av ikke fornybare ressurser kan ikke fortsette å vokse. Dette krever teknologiske gjennombrudd, miljøansvar i alle ledd, og sterkere styring. De industrialiserte land har et særlig ansvar for å redusere ressursforbruket. U-landene må i en

periode få anledning til å øke ressursforbruket på veien mot større global balanse.

3. Forurensningene og avfallsmengdene må reduseres. Vi trenger radikale holdningsendringer og ansvarsdeling mellom myndigheter og enkeltmennesker.

4. Vi skal være pådrivere for bærekraftig utvikling nasjonalt og internasjonalt. Vi skal utvikle styringsredsskapene hjemme og delta i mest mulig forpliktende miljøsamarbeid ute.

De miljøpolitiske oppgavene er krevende. Det er nødvendig at vi fordyper oss enda mer i dette temaet. Samtidig må vi handle - her har vi ikke tid å tape overfor den aller viktigste utfordringen. Vi må beholde både gløden i engasjementet, pliktfølelsen og forvalteransvaret. Derfor - la oss alle være pådrivere for en bedre utvikling og en mer rettferdig verden.